

A budapesti agglomeráció társadalmi, gazdasági jellemzői

Területi, településszerkezeti jellemzők

A fővárosi agglomeráció területét jelenleg a budapesti agglomeráció területrendezési tervéről szóló 2005. évi LXIV. törvény szabályozza. E törvény változatlanul hagyta az – azóta hatályon kívül helyezett – 89/1997. (V. 28.) sz. kormányrendeletben rögzített lehatárolást, így Budapestet – a 2007. január 1-jei közigazgatási beosztás szerint – 80 településből álló agglomerációs gyűrű veszi körül.

Budapest és az agglomerációs övezet együttes kiterjedése 2538 km², az ország területének 2,7%-át képezi. Hazánk lakosságának mintegy negyede, 2 millió 451 ezer fő él itt. Ezen belül az 525 km² kiterjedésű Budapesten közel 1 millió 700 ezer, a mintegy 2000 km²-nyi agglomerációs gyűrűben 755 ezer fő él. Az övezet népességének kétharmada, mintegy 500 ezer fő városokban él.

A legnépesebb település az immár megyei jogú városi rangot kapott Érd, ahol több mint 62 ezren élnek. A legkevesebben, mindössze 574-en a 2002-ben önállósult Remeteszőlősen laknak.

1. táblázat

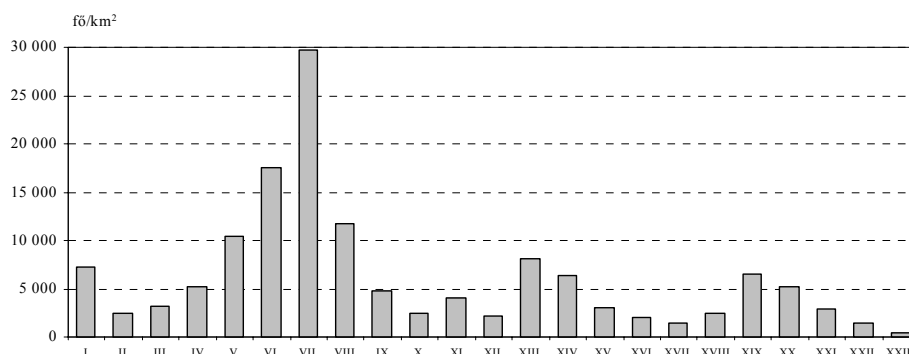
*Az övezet települései és népességük népességnagyság-kategóriák szerint,
2007. január 1.*

Népességnagyság, fő	A települések		A lakónépesség	
	száma	megoszlása, %	száma	megoszlása, %
– 999	2	2,5	1 466	0,2
1 000 – 1 999	12	15,0	17 680	2,3
2 000 – 4 999	20	25,0	63 837	8,5
5 000 – 9 999	19	23,8	139 705	18,5
10 000 –	27	33,8	532 602	70,5
<i>Összesen</i>	<i>80</i>	<i>100,0</i>	<i>755 290</i>	<i>100,0</i>

A népességkoncentráció az agglomerációban kiemelkedően nagy: egy négyzetkilométerre átlagosan mintegy ezer lakos jut, kilencszer több az országos átlagnál. Budapest az ország legsűrűbben lakott települése: népsűrűsége 3230 fő/km², közel tízszerese az övezet átlagának (375 fő/km²).

A legmagasabb népsűrűség a városmagot alkotó belső pesti területeket: az V–VIII. kerületeket jellemzi (10–30 ezer fő/km²), a belbudai kerületek közül az I. kerület népsűrűsége kiemelkedő, de meg sem közelíti a már említett kerületekre jellemző értéket. A külső kerületek körében szintén jelentős különbségek tapasztalhatók: viszonylag nagy laksűrűségű a XIX. és a XX. kerület (5200–6500 fő/km²), ugyanakkor a másik szélső értéket képviselő XXIII. kerületben 500-an élnek négyzetkilométerenként.

1. ábra

Budapest kerületeinek népsűrűsége, 2007. január 1.

Jelentős különbségek tapasztalhatók az övezet egyes településeinek népsűrűsége között is: általánosságban elmondható, hogy a fővárossal közvetlenül határos települések jóval sűrűbben lakottak, mint a távolabb elhelyezkedők. A viszonylag ritkábban lakott települések többsége az övezet budai, hegyvidéki területein fekszik.

A lakónépesség száma és változása

A 2001. évi népszámlálás adataihoz viszonyítva az agglomeráció népessége összességében alig változott, azonban az agglomeráció központja és az övezet települései között ellentétes folyamatok zajlottak. Budapest lakosainak száma – a kilencvenes években kezdődött tendencia folytatásaként – tovább fogyott, miközben az övezet lakosainak száma gyarapodott.

2. táblázat

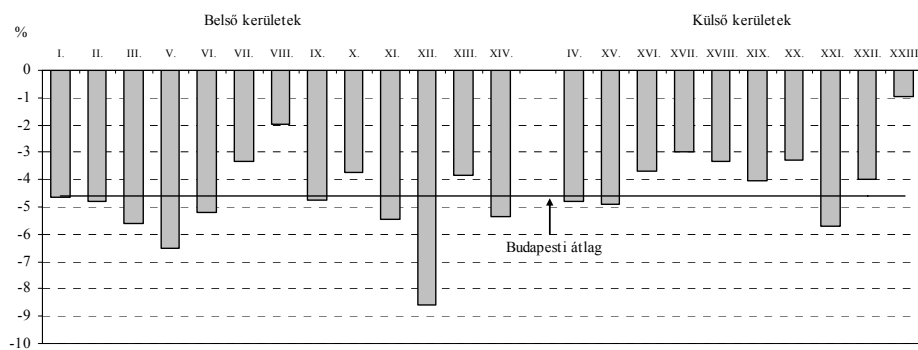
A lakónépesség száma és változása

Megnevezés	Lakónépesség, 2007. január 1.		
	fő	a 2001. február 1-jei százalékában	az agglomeráció százalékában
Budapest	1 696 128	95,4	69,2
Agglomerációs övezet	755 290	111,8	30,8
Ebből: város	504 414	109,7	20,6
község	250 876	116,4	10,2
<i>Agglomeráció összesen</i>	<i>2 451 418</i>	<i>99,9</i>	<i>100,0</i>

A vizsgált időszakban Budapest valamennyi kerületében csökkent a lakosságszám, a csökkenés mértéke 8,6 és 0,9% között szóródott. A belső kerületek többségében a fővárosi átlagot meghaladó népességfogyás következett be, a külső kerületekben a csökkenés kisebb mértékű volt.

2. ábra

*A népesség számának változása 2001. február és 2007. január között
Budapest kerületeiben*

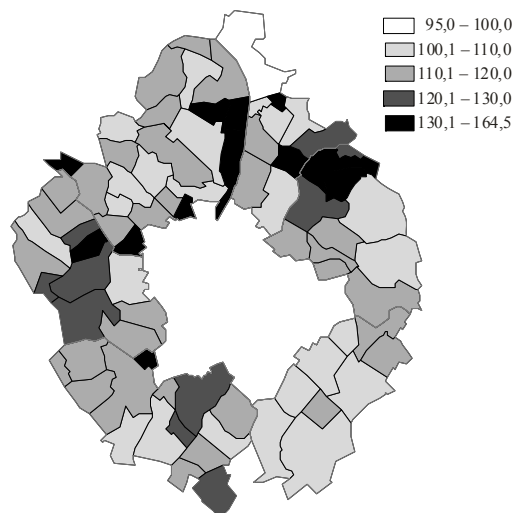

Az agglomerációs övezet lakosainak száma a 2001. évi népszámlálás óta 12%-kal gyarapodott. A növekedés mértéke a városokban kisebb volt (9,7%), mint a községekben (16%).

2001 és 2006 között az övezetben – a második legnépesebb város, Vác kivételével – valamennyi településen növekedett a népességszám. A legnagyobb mértékű gyarapodás Telki (65%) és Remeteszőlős (61%) községben következett be. Negytizettel emelkedett a kis lélekszámú Csomád, Pilisjászfalu, Pócsmegyer és Csörög, valamint a 14 ezer lakosú Veresegyház népességének száma. Jelentős mértékű, 30% feletti növekedés figyelhető meg Üröm, Diósd, Szigetmonostor, Leányfalu és Szada községekben.

3. ábra

*A lakónépesség számának alakulása, 2007. január 1.
2001. február 1. = 100,0*

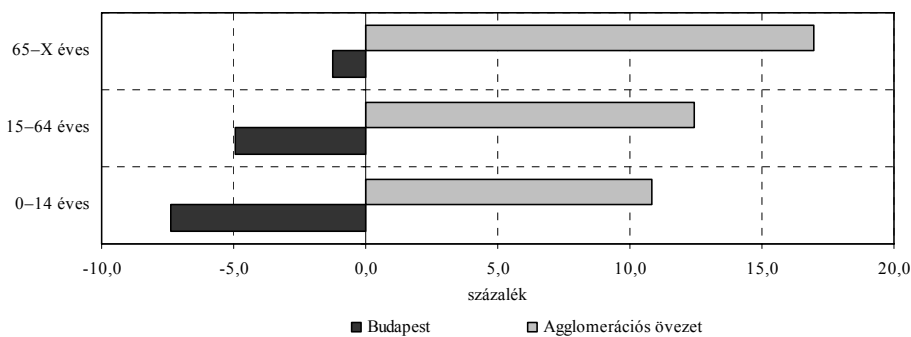

A népesség korösszetétele

Az agglomeráció népessége folyamatosan öregedő. A 2007. január 1-jei adatok szerint a népesség 14%-a gyermekkorú, viszont ezt meghaladó, 17% az időskorúak részesedése. Annak ellenére, hogy a 2001. évi népszámlálás adataihoz viszonyítva a fővárosban kevesebb a 65 évesek és idősebbek, az övezetben pedig több a gyermekkorúak száma, arányukat tekintve mind a fővárosban, mind az övezetben emelkedett az idősebb korcsoportba tartozó népesség részesedése, miközben a gyermekkorúaké csökkent.

4. ábra

*A lakónépesség számának változása korcsoportok szerint
2001. február és 2007. január között*

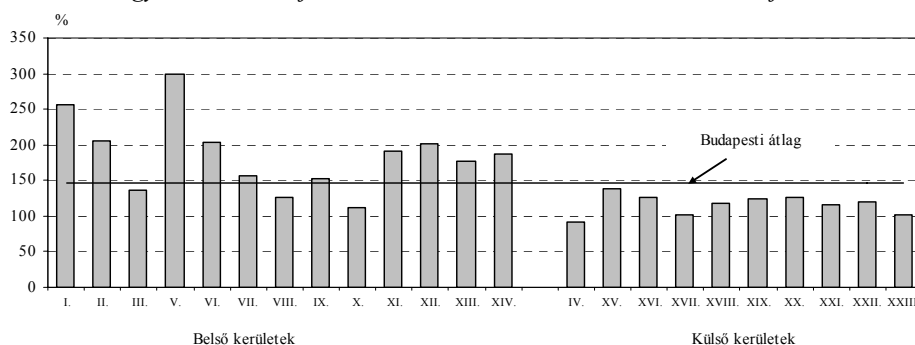

A korösszetétel változását mutatja az öregedési index növekedése is: míg 2001-ben a száz gyermekkorúra jutó időskorúak száma 114,5 volt, 2007 elején már 118,7.

A fővárosban élő népesség korstruktúrája jóval kedvezőtlenebb, mint az övezetben élőké. Budapesten száz gyermekkorúra 147 időskorú jut, kétszer annyi, mint az övezet településein átlagosan. A korösszetétel terén az egyes kerületek között jelentős eltérések tapasztalhatók. Általánosságban megállapítható, hogy az öregedési index a belső kerületekben az átlagnál lényegesen magasabb, mint a külső városrészekben. A legkedvezőbb a mutató értéke a IV. kerületben, ahol a gyermekkorúak aránya nagyobb az időskorúakénál.

5. ábra

A száz gyermekkorúra jutó időskorúak száma kerületenként, 2007. január 1.

Az agglomerációs övezetben az öregedési mutató jóval kedvezőbb a fővárosra jellemzőnél (73,5). Az övezet települései közül kiemelkedően „fiatalos” Telki, ahol a 15 évesnél fiatalabbak aránya 27%, a 65 éves és idősebbeké mindössze 6,9%. Mintegy kétszeres a gyermekkorúak aránya az időskorúakhoz viszonyítva Pilisjászfalu, Remeteszőlős, Veresegyház, Felsőpakony, Nagykovácsi és Tinnye településeken is; Visegrádon, Kisorosziiban és Leányfaluon azonban a lakosság mintegy ötöde időskorú.

Népmozgalom

Budapesten 1978-tól kezdve évről évre elmaradt az élve születések száma a halálozásokétól, és egyre nagyobb mértékű természetes fogyás következett be, amelyhez 1993-tól már jelentős vándorlási veszteség is járult.

Az agglomerációs övezetben a természetes népességfogyás később, a kilencvenes évektől vette kezdetét, azonban – elsősorban a fővárosból történt kiköltözések eredményeként – a népesség száma jelentősen gyarapodott.

3. táblázat

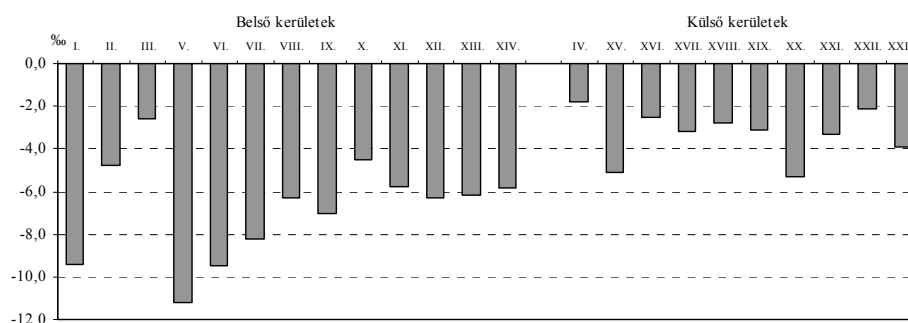
Népmozgalom, 2001–2006

Megnevezés	Élve születés	Halálozás	Természetes szaporodás, fogyás (–)	Vándorlási különbözet
Budapest	91 947	141 741	–49 794	–49 658
Agglomerációs övezet	46 095	45 565	530	79 603
Ebből: város	30 605	31 362	–757	44 476
község	15 490	14 203	1 287	35 127
<i>Agglomeráció összesen</i>	<i>138 042</i>	<i>187 306</i>	<i>–49 264</i>	<i>29 945</i>

Budapesten a vizsgált időszakban a természetes fogyás népességre vetített aránya az idősebb korösszetételű belső kerületekben általában jelentősen meghaladta a külső városrészekre jellemző mértéket.

6. ábra

A természetes fogyás ezer lakosra jutó évi átlagos száma kerületenként, 2001–2006

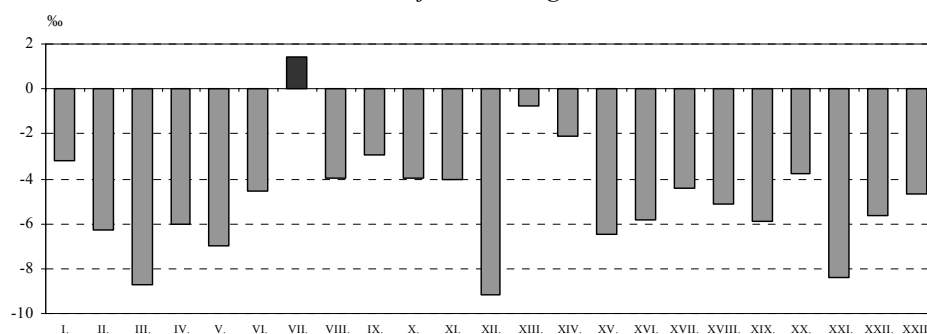
A 2001–2006. években az övezet településeinek hattizedénél az élve születések száma meghaladta a halálozásokét. A természetes szaporodás ezer lakosra jutó évi átlagos szá-

ma Telkiben volt a legmagasabb, mintegy 10 ezrelék, és 4–9 ezrelék között volt Pilisjászfalu, Üröm, Pustazámor, Diósd és Herceghalom településeken. Ugyanakkor Gyömrő, Kisoroszi, Leányfalu, Ócsa, Vecsés településeken a természetes fogyás meghaladta a 4 ezreléket, Visegrádon pedig a 10 ezreléket.

A 2001–2006. években a főváros negatív vándorlási egyenlege megközelítette az 5 ezreléket. Az egyes kerületeket jelentősen eltérő mutató jellemzi. Egyedül a VII. kerületben mutatkozott vándorlási nyereség.

7. ábra

A vándorlási különbözet ezer lakosra jutó évi átlagos száma kerületenként, 2001–2006

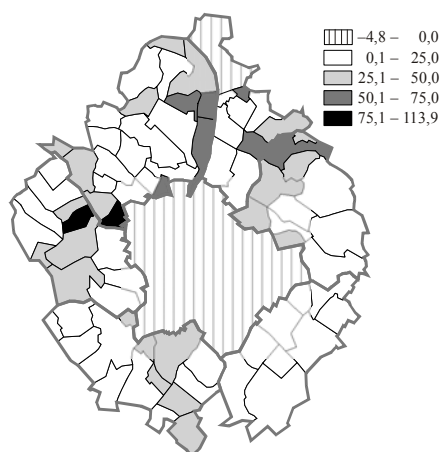

A vizsgált időszakban – a fővároson kívül – az agglomeráció települései közül egyedül Vác vándorlási egyenlege volt negatív, ahol a beköltözők száma 673 fővel elmaradt az elköltözőkétől.

A vándorlási egyenleg lakosságszámhoz viszonyított aránya az övezet települései közül Telkiben volt a legkedvezőbb: itt ezer lakosra vetítve évente átlagosan 77 fős vándorlási nyereség keletkezett. Kiemelkedő a mutató értéke Csomádon, Pócsmegyeren és Szigetmonostoron is (56–62 ezrelék). Ugyanakkor Százhalombattán a vándorlási többlet egy ezrelék volt, és hat ezrelék alatt volt Gödöllőn, Ócsán és Alsónémediben is.

8. ábra

Ezer lakosra jutó belföldi vándorlási különbözet, 2001–2006

A 2001 és 2006 közötti időszakban a Budapestről elvándorlók 40%-a, mintegy 149 ezer személy az agglomerációs övezet valamely településén telepedett le, ezzel szemben az övezetből a fővárosba vándorlók száma ennek mintegy fele, 78 ezer fő volt.

A fővárosból elvándorlók közül a legtöbben Érdet választották új lakóhelyül, közel kétszer annyian, mint a sorrendben következő városokat. A vizsgált időszakban az ellenkező irányú vándorlók száma is Érden volt a legmagasabb.

Gazdasági aktivitás

A budapesti agglomeráció népességének gazdasági aktivitását az ország egészéhez képest magas foglalkoztatottság és alacsony munkanélküliség jellemzi. A 2001. évi népszámlálási adatok alapján az agglomeráció népességének 42%-a volt foglalkoztatott és 2,9%-a munkanélküli, 5,4 százalékponttal nagyobb, illetve 1,2 százalékponttal kisebb hányada, mint az ország egészében.

A 2001. évi népszámlálás és a 2005. évi mikrocenzus között eltelt időszakban az agglomerációban élők foglalkoztatottsági helyzete tovább javult: a foglalkoztatottak teljes népességen belüli aránya 44%-ra növekedett, amivel párhuzamosan a munkanélküliek súlya 2,7%-ra csökkent.

Az agglomeráció népességének 72%-át adó Budapest munkaerő-piaci szerepe országos viszonylatban is kulcsfontosságú. A fővárosi nagyszámú munkalehetőségnek, valamint az övezet és Budapest közötti erős munkahelyfüggésnek köszönhetően a két terület népességének gazdasági aktivitásában nem mutatkoznak jelentős különbségek. A fővárosi foglalkoztatottak és az inaktív keresők aránya valamivel magasabb, a munkanélkülieké és az eltartottaké pedig alacsonyabb, mint az övezet településein átlagosan. Az inaktív keresők és eltartottak arányában meglévő különbség összefüggésbe hozható a két terület népességének eltérő korösszetételével is.

A budapesti agglomerációban 2006. december végén a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal adatai szerint 31 ezer álláskeresőt tartottak nyilván, mintegy héttizedük, 21 ezer fő fővárosi lakos volt. A munkavállalási korú állandó népesség (15–60 éves nő és 15–61 éves férfi) 1,9%-a volt nyilvántartott álláskereső. A fővárosi átlag megegyezett az agglomeráció egészével, az övezetben átlagosan 2%-os arányt képviseltek. A főváros országos viszonylatban is kedvező mutatója jelentős területi különbségeket takar: míg az I., II., V. és XII. kerületben a nyilvántartott álláskeresők aránya 1,0–1,3% között volt, addig a munkanélküliséggel inkább sújtott VII. és XX. kerületben 2,5%, a VIII. kerületben pedig kiemelkedően magas, 4,4% volt. A fővárossal ellentétben az övezetben nem tapasztalható ilyen nagy ingadozások: az egyes szektorokban a nyilvántartott álláskeresők aránya 1,8 és 2,3% között szóródott.

A száz munkavállalási korú állandó lakosra jutó álláskeresők száma az övezet településein 0,5% és 5,0% között ingadozott. A munkanélküliséggel kevésbé sújtott települések közé tartozik Budakeszi, Budaörs, Nagykovácsi, Pilisborosjenő, Pilisszentiván, Pilisvörösvár, Remeteszőlős, Solymár, Sződliget, Telki és Üröm, ahol a mutató értéke nem éri el az 1,6%-ot, ezzel szemben az érték Csörög, Kisoroszi, Pilisszentlászló, Tinnye és Tök esetében 4%-nál is magasabb volt.

A térségben az álláskeresők újraelhelyezkedési esélyei viszonylag jók: többségük fél éven belül újra talált munkát, 40%-uk tartozik abba a csoportba, akik 180 napon túl sem

tudtak újra elhelyezkedni. A vizsgált időpontban az övezetben élő tartósan állást keresők aránya a munkanélkülieken belül 38% volt, a fővárosban az arányuk meghaladta a 40%-ot.

Az álláskeresők számát és arányát tekintve jelentősek a nemek közötti különbségek. 2006 végén 17 ezer nő keresett állást, 3300-zal több, mint férfi. A tartós munkanélküliség esetében is a nők helyzete kedvezőtlenebb: közöttük a 180 napon túl állást keresők aránya 41%, 3,5 százalékponttal magasabb, mint a férfiak esetében.

Az álláskeresők többsége középfokú vagy annál alacsonyabb végzettséggel rendelkezik. 2006 végén 36%-uknak volt szakközépiskolai vagy gimnáziumi érettségije, illetve technikumi képesítése, 22%-uknak szakmunkásbizonyítványa, és 24%-os arányt tettek ki azok, akik még az általános iskola 8. évfolyamát sem végezték el. Az álláskeresők iskolai végzettség szerinti összetételében a foglalkoztatottak iskolai végzettségénél már leírt területi különbségek érvényesültek: a fővárosi álláskeresők körében magasabb volt a főiskolai vagy egyetemi oklevéllel, valamint az érettségivel rendelkezők, illetve alacsonyabb a szakmunkások és a képesítés nélküliek aránya, mint az övezet településein.

A munkanélküliség szempontjából a térségben a fizikai foglalkozásúak vannak rosszabb helyzetben: a Budapesten élő álláskeresők 59%-a dolgozott fizikai munkakörben, mielőtt elveszítette volna az állását, az övezetben élő munkanélküliek körében arányuk 67% volt.

Az agglomerációban a pályakezdő fiatalok elhelyezkedési esélyei az ország más térségeihez képest viszonylag jók: a vizsgált időpontban az összes regisztrált álláskeresőn belüli részarányuk a fővárosban 4,3%, az övezet egészében 4,8% volt.

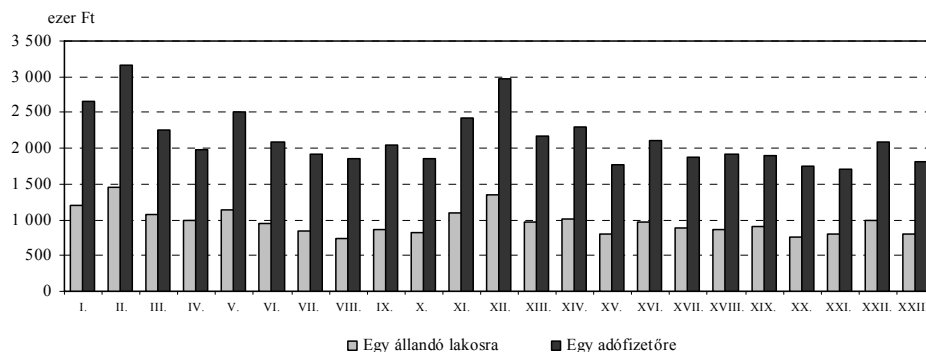
Jövedelmek

Az egyes területek lakosságának anyagi helyzetére a személyijövedelemadó-adatok alapján következtethetünk. Az APEH kimutatásai szerint a budapesti agglomeráció lakosai közül 2006-ban összesen 1 millió 102 ezren tartoztak az adófizetők közé, héttizedük a fővárosban élt. Az agglomeráció egészében az adófizetők az állandó népesség 45%-át adták, a munkavállalási korú népességen belüli arányuk pedig 69% volt.

Az adóbefizetések alapjául 2258 milliárd forint jövedelem szolgált, amelyből 1641 milliárd forint a budapesti adófizetőknél keletkezett. Az agglomerációban egy adófizetőre 2 millió 50 ezer forint adóköteles jövedelem jutott, egy állandó lakosra ez az összeg 926 ezer forint volt. Az agglomeráción belül összességében a Budapesten élők anyagi helyzete a kedvezőbb: itt egy adófizető átlagosan 2 millió 139 ezer forint jövedelem után adózott, szemben az övezettel, ahol ez az érték átlagosan 1 millió 844 ezer forint volt. Egy fővárosi lakos 974 ezer forint jövedelem után fizetett adót, 48 ezer forinttal több után, mint az övezetben átlagosan (819 ezer forint).

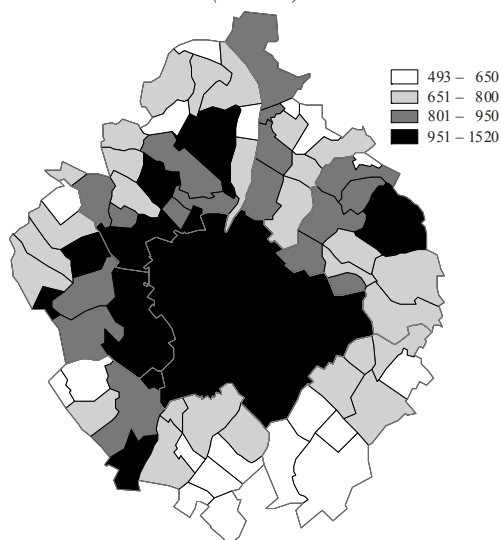
Budapesten belül a jövedelmi szempontokat figyelembe véve a II. kerületben élők helyzete a legkedvezőbb: közel 1,5 millió forint adóköteles jövedelem jutott itt egy állandó lakosra, de a mutató értéke kiugróan magas volt még a XII. és az I. kerületben is. A fővárosi átlag alatti mutatóértékkel rendelkező 12 kerület közül a VIII. kerületben a legkevesebb a népességre vetített adóköteles jövedelem (733 ezer forint).

9. ábra

Személyijövedelemadó-alapot képező jövedelem a főváros kerületeiben, 2006

Az övezet 13 településén – Budakeszin, Budaörsön, Százhalombattán, Szentendrén, Budajenőn, Csobánkán, Diósdon, Leányfalun, Nagykovácsiban, Remeteszőlősen, Soly máron, Telkiben és Ürömön – élők átlagos anyagi helyzete kiemelkedően jónak mondható: mind az egy állandó lakosra, mind az egy adófizetőre jutó személyijövedelemadó-alap magasabb ezeken a településeken, mint a fővárosban. A legnagyobb a Telkiben élők átlagos jövedelme: itt egy adófizetőre 3 millió 383 ezer forint, egy állandó lakosra pedig 1 millió 520 ezer forint összegű adóköteles jövedelem jutott, mindkét mutató értéke több mint másfélszerese az agglomeráció egészének. A legalacsonyabb a mutató értéke Alsónémediben, ahol az egy adófizetőre jutó adóalap 1 millió 286 ezer forint, az egy állandó lakosra jutó adóalap összege pedig 577 ezer forint volt a vizsgált időszakban.

10. ábra

*Az egy állandó lakosra jutó adóköteles jövedelem, 2006
(ezer Ft)*

Lakásállomány, lakásépítés

A budapesti agglomerációban 2007. január elején 1 millió 133 ezer lakás volt, 6,7%-kal több, mint a 2001. február 1-jei népszámlálás időpontjában. A fővárosban és a körülötte elterülő településgyűrűben a lakásállomány egyaránt növekedett; az övezetben nagyobb (12%), a fővárosban szerényebb (5,2%) mértékben. A lakásállomány több mint háromnegyede a fővárosban található.

2001–2006-ban a térségben 80 ezer lakás épült, amelynek hattizede a fővárosban létesült. Az időszak folyamán az építkezések területi megoszlása jelentősen módosult. 2001-ben az új lakások felét, 2005-ben már héttizedét Budapesten adták át. 2006-ban a fővárosi építkezések száma és agglomeráción belüli aránya (60%) is visszaesett.

4. táblázat

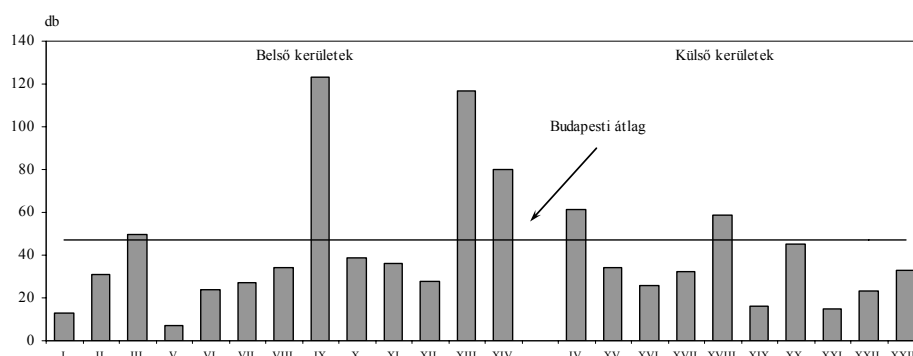
Lakásépítés

Megnevezés	Épített lakás, 2001–2006	Száz épített lakásra jutó megszűnt lakás	Tízezer lakosra jutó épített lakás	Az épített lakások átlagos alapterülete, m ²
		2001–2006. évi átlag		
Budapest	47 914	8	47	72
Agglomerációs övezet	32 321	6	76	115
Ebből: város	19 732	7	69	105
község	12 589	3	91	131
Agglomeráció összesen	80 235	7	55	89

A vizsgált időszakban a lakások több mint kétharmada a város belső kerületeiben épült. Az építkezések 44%-a a XIII., a IX., a XIV. és a III. kerületben koncentrálódott. A külső kerületek közül a IV. és a XVIII. kerületben épültek viszonylag nagy számban lakások. Az újonnan átadott lakásokat a népesség számához viszonyítva az említett hat kerületben volt a legnagyobb az építkezések intenzitása. A tízezer lakosra jutó épített lakások száma a IX. kerületben (123) és a XIII. kerületben (117) mintegy két és félszerese volt a fővárosi átlagnak.

11. ábra

A tízezer lakosra jutó épített lakások évi átlagos száma kerületenként, 2001–2006

Négy községben (Szadán, Csomádon, Ürömon és Telkiben) az építkezések intenzitása a községi átlag két és fél, háromszorosa volt.

Az elmúlt években a lakásépítési piac fokozatosan átrendeződött, folyamatosan nőtt a vállalkozások által értékesítés céljából létesített lakások részesedése. 2001 és 2006 között a budapesti agglomerációban az új lakások 56%-át értékesítésre, 41%-át saját használatra szánták, a bérbe- és szolgálati használatba adás céljából épített lakások aránya együttesen 1,8%-ot tett ki. Budapesten a lakások közel négyötödét kívánták értékesíteni. A fővárosban az értékesítésre szánt lakások aránya a VII., a XIII., a VI. és a IX. kerületben 94–97% között szóródott, míg a külső kerületek családi házas beépítésű részein lényegesen kisebb hányaduk: a XXIII., a XXII. és a XXI. kerületben 8–26%-uk készült ebből a célból. Az övezetben a lakások mintegy egynegyede készült értékesítésre. Tökölön, Kistarcsán, Dunaharaszton, Dunakeszin és Biatorbágyon a lakások több mint felét értékesítésre szánták, ugyanakkor 12 településen kizárólag saját használatra épültek lakások.

Az agglomerációban a 2001 és 2006 között épített lakások átlagos alapterülete 89 m² volt. A fővárosban átadott lakások alapterülete kevesebb mint kétharmada volt az övezeti értéknek. A fővárosi átlagot (72 m²) jóval meghaladó nagyságú lakások épültek a XXII., a II., a XII. kerületben, a városmagot alkotó I. és V. kerületben, valamint a peremkerületek többségében.

Közműellátás

A budapesti agglomeráció vezetékes infrastruktúrával való ellátottsága összességében jónak mondható. 2006 végén az agglomerációban található lakások szinte mindegyike rendelkezett vezetékes ivóvízzel, és kilenctizedük csatlakozott a szennyvízcsatorna-hálózathoz.

Az agglomeráción belül ez utóbbi mutató tekintetében tapasztalható nagyobb különbség. A fővárosban a lakások 98%-a, az övezetben 65%-a volt bekötve a szennyvízcsatorna-hálózatba. Településenként tekintve a lakások csatornázottsága Visegrádon és Százhalombattán szinte teljesnek mondható, ugyanakkor Érden mindössze 23%-uk kapcsolódott a szennyvízcsatorna-hálózathoz. Hét településen: Csörögön, Örbottyánban, Pilisszántón, Pilisszentlászlón, Sósúton, Tökön és Vácrátóton még nem épült ki a szennyvízcsatorna-hálózat.

Az agglomeráció egészében 2006 végén egy km ivóvízhálózatra 893 m szennyvízcsatorna-hálózat jutott. A fővárosban a mutató értéke 1086, az övezetben 715 métert tett ki. Az övezet települései közül 21-ben elérte vagy meghaladta a csatornahálózat hossza az ivóvízhálózatét, ugyanakkor Érden, Erdőkertesen és Pócsmegyeren a mutató értéke kevesebb mint fele volt az övezeti átlagnak.

A budapesti agglomerációban 2006 végén a háztartási vezetékes gáz fogyasztóinak száma 985 ezer volt, ezer lakosra jutó számuk pedig 402. A mutató értéke a fővárosban 435, az övezetben 327 volt.

Közlekedés

A budapesti agglomeráció közlekedési viszonyait alapvetően meghatározza, hogy a fővárosból induló vasúti és közúti fővonalak, autópályák az övezet településein haladnak

keresztül, összeköttetést teremtve a legjelentősebb településekkel. A sugaras irányú közlekedési útvonalak szervesen kapcsolódnak a nemzetközi vonalakhoz és Budapest nagy tömegközlekedési csomópontjaihoz.

Az agglomeráció tömegközlekedésében a Budapesti Közlekedési Zrt. (BKV) szerepe a meghatározó, 2006-ban naponta átlagosan 3,5 millióan utaztak a járművein.

5. táblázat

A budapesti tömegközlekedés főbb jellemzői, 2006

Tömegközlekedési eszköz	Szállított utas		Napi átlagos		
	ezer fő	megoszlás, %	utASForgalom	utaskilométer	férőhelykilométer
			ezer		
Villamos	334 981	26,1	918	2 537	11 895
Trolibusz	75 683	5,9	207	523	1 745
Autóbusz	532 773	41,6	1 460	7 285	21 407
HÉV	57 529	4,5	158	1 359	7 508
Metró	280 128	21,9	767	3 207	14 702
<i>Összesen</i>	<i>1 281 094</i>	<i>100,0</i>	<i>3 510</i>	<i>14 911</i>	<i>57 258</i>

A főváros tömegközlekedésének nem csak a helyi igényeknek kell megfelelnie. A 2005. évi mikrocenzus adatai alapján naponta átlagosan 273 ezren ingáztak munkavégzés, illetve tanulás céljából Budapestre, jelentős részük az agglomerációs övezetből.

A BKV kék autóbuszai 9 településre, a gödöllői, a ráckevei és a szentendrei HÉV-vonalak pedig közvetlenül az övezet 12 településére szállítják az utasokat.

Az övezet hét városában (Dunakeszin, Érden, Gödöllőn, Gyömrőn, Százhalombattán, Szentendrén és Vácott) a Volánbusz Zrt. helyi autóbuszjáratokat üzemeltet. 2006-ban e városokban a helyi autóbuszjáratokon több mint 17 millióan utaztak, naponta átlagosan 47 ezren.

6. táblázat

A helyi autóbusz-közlekedés az övezet városaiban, 2006

(ezer)

Város	Szállított utas	Napi átlagos		
		utASForgalom	utaskilométer	férőhelykilométer
Dunakeszi	1470	4,0	14,9	30,3
Érd	5444	14,9	55,8	187,1
Gödöllő	2252	6,2	23,5	72,7
Gyömrő	443	1,2	4,6	11,7
Százhalombatta	669	1,8	7,0	22,3
Szentendre	1997	5,5	2,9	50,4
Vác	5027	13,8	51,3	146,1

A helyközi közlekedést tekintve a Volánbusz járatai lényegében valamennyi agglomerációs településre eljutnak, míg a 11 vasútvonal az övezetnek csak minden második településén halad keresztül. A vasúthálózat hiánya főként a budai hegyvidék és a Duna-

kanyar jobb parti településeinek egy részét, továbbá a Csepel-sziget néhány települését érinti hátrányosan, bár utóbbiak a szentendrei és a ráckevei HÉV-vonalakon elérhetőek.

A térségben a személygépkocsi-állománynak az elmúlt évekre jellemző növekedése és a népességhez viszonyított kiugróan magas aránya arra utal, hogy igen jelentős az egyéni közlekedés szerepe. A budapesti agglomerációban 2006 végén 872 ezer regisztrált személygépkocsi volt, több mint kétharmaduk a fővárosban. Ezer lakosra Budapesten 350, az övezetben 369 személygépkocsi jutott. Az egyes településeket tekintve Mogyoródon, Budaörsön és Törökbálinton szinte minden második lakos, Budajenőn, Diósdon és Biatorbágyon a népesség kétötöde rendelkezett személygépkocsival.

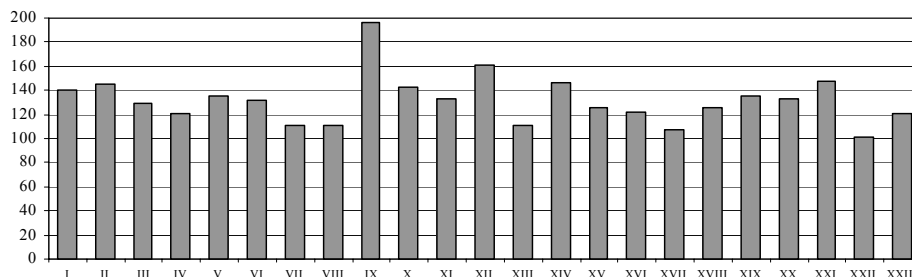
Oktatás

A 2006/2007-es tanév kezdetén a budapesti agglomerációban alapfokú oktatást 1381, középiskolai oktatást 480 feladatellátási helyen végeztek. A közoktatásban betöltött súlyát tekintve a főváros szerepe meghatározó, mivel a feladatellátási helyek és a tanulók (óvodások) egyaránt 72%-a itt koncentrálódott.

A tanév elején a budapesti agglomerációban 818 (ebből a fővárosban 543) feladatellátási helyen folyt óvodai nevelés. Az óvodai ellátás az övezetben Csörög és Remeteszőlős kivételével biztosított. Az agglomerációban száz óvodáskorú (3–5 éves) gyermekre 119 óvodai férőhely jutott. Budapesten az óvodai ellátottság lényegesen jobb, mint az övezetben, és az intézmények zsúfoltsága is kisebb. A férőhelyek száma a főváros valamennyi kerületében meghaladta az ott élő 3–5 éves gyermekekét: a XIV., a XXI., a XII. és a IX. kerületben 1,5–2-szerese volt annak.

12. ábra

Száz 3–5 éves gyermekre jutó óvodai férőhely kerületenként, 2006/2007

A települések egyharmadában kevesebb a rendelkezésre álló férőhely az óvodás korú gyermekek számánál, közülük 7 településen (Gyálon, Szigethalmon, Diósdon, Szigetszentmiklóson, Csomádon, Pátyon és Ürömön) több mint egynegyedével marad el attól.

A 2006/2007-es tanévben az agglomerációban 563 helyen folyt általános iskolai oktatás, ebből 394 intézmény a fővárosban működött. Az övezet települései közül a kis lélekszámú Csörögön, Pócsmegyeren, Remeteszőlősön és Tökön helyben nem volt általános iskolai oktatás.

Az elmúlt tanévben a térség általános iskoláiban 173 ezren tanultak, mintegy kétharmaduk a főváros intézményeibe járt. A budapesti agglomerációban ezer lakosra 70 általános iskolai tanuló jutott, Budapesten az eltérő korösszetételből eredően lényegesen kevesebb (67), mint az övezetben (79). A mutató értéke mögött azonban lényeges településenkénti különbségek húzódnak meg. Ezer lakosra 100-nál több tanuló jutott Fóton, Pilisszentlászlón, Százhalombattán, Vácott, Telkiben, Zsámbékon és Visegrádon, viszont az övezeti átlag felét sem érte el a számuk Ürömon, Pusztazámoron, Csobánkán, Kerepeken és Kisoroszában.

7. táblázat

Az általános iskolai oktatás főbb adatai, 2006/2007

Megnevezés	Feladatellátási hely	A nappali tagozatos tanulók		
		száma	megoszlása, %	ezer lakosra
Budapest	394	112 804	65,3	67
Agglomerációs övezet	169	59 853	34,7	79
Ebből: város	105	42 659	24,7	85
község	64	17 194	10,0	69
<i>Agglomeráció összesen</i>	<i>563</i>	<i>172 657</i>	<i>100,0</i>	<i>70</i>

A 2006/2007-es tanévben 480 feladatellátási helyen folyt középiskolai oktatás, ebből 235 gimnázium, 245 szakközépiskola volt. A középiskolák feladatellátási helyeinek több mint nyolctizede (395) a fővárosban működött, ezen belül 48%-ban gimnáziumi és 52%-ban szakközépiskolai oktatást nyújtva. Az agglomerációs övezetben az intézményhálózat kiépítettsége elmaradt a fővárositól: 32 településen 85 feladatellátási helyen tanultak a diákok. Az oktatásban – a főváros mellett – három övezeti város játszik kiemelkedő szerepet: Vácott 11, Szentendrén 8, Gödöllőn 7 feladatellátási helyen folyt középiskolai képzés.

A 2006/2007-es tanévben az agglomeráció középiskoláiban 125 ezren tanultak, 85%-uk fővárosi intézményekben. Az övezetben tanuló 18 ezer diák közel kilenctizedét a városok középiskoláiban oktatták. A fővárosban a szakközépiskolai tanulók voltak túlsúlyban (51%), az övezetben ezzel szemben a diákok nagyobb része (58%) gimnáziumban tanult. A budapesti agglomerációban ezer lakosra 51 középiskolai tanuló jutott, a fővárosban 63, az övezetben 24 fő.

8. táblázat

A középiskolai oktatás főbb adatai, 2006/2007

Megnevezés	Feladatellátási hely	A nappali tagozatos tanulók		
		száma	megoszlása, %	ezer lakosra
Budapest	395	106 296	85,3	63
Agglomerációs övezet	85	18 307	14,7	24
Ebből: város	67	16 183	13,0	32
község	18	2 124	1,7	8
<i>Agglomeráció összesen</i>	<i>480</i>	<i>124 603</i>	<i>100,0</i>	<i>51</i>

A budapesti agglomerációban a 2006/2007-es tanévben 50 felsőoktatási intézmény működött, ebből 45 a fővárosban. Pest megye 6 felsőoktatási intézménye – egy kivételével – az agglomerációs övezetben található. A 2006/2007-es tanévben az agglomeráció intézményeiben 160 ezer hallgató részesült egyetemi, főiskolai szintű képzésben. Budapesten a 145 ezer fős hallgatói létszám koncentrációja a népesség számához mérten rendkívül magas: ezer lakosra 86 fő (az övezetben 18 fő).

A térségben az egyetemi, főiskolai képzésben részt vevők közel kétharmada nappali tagozaton végezte tanulmányait, arányuk Budapesten valamelyest nagyobb volt az övezetre jellemzőnél. Kollégiumban a hallgatók valamivel több mint egytizede nyert elhelyezést, e tekintetben nem lényeges a különbség az övezet és a főváros között.

9. táblázat

*A felsőfokú oktatás főbb adatai, 2006/2007**

Megnevezés	Az intézmények száma	A nappali tagozatos	Az esti, levelező, távoktatásban részesülő	Az összes	Az ezer lakosra jutó
		hallgatók száma az egyetemi, főiskolai szintű képzésben ^{a)}			
Budapest	45	94 494	50 714	145 208	86
Gödöllő	1	3 898	3 334	7 232	22
Pécel	1	8	60	68	5
Piliscsaba	1	3 150	688	3 838	514
Vác	2	1 082	1 450	2 532	76
Agglomerációs övezet együtt	5	8 138	5 532	13 670	18
Ebből: város	4	4 988	4 844	9 832	19
község	1	3 150	688	3 838	15
Agglomeráció összesen	50	102 632	56 246	158 878	65

* Az intézmény működési helye szerint.

a) A felsőfokú alapképzésben (BSc), osztatlan és mesterképzésben részt vevőkkel együtt.

Egészségügyi és szociális ellátás

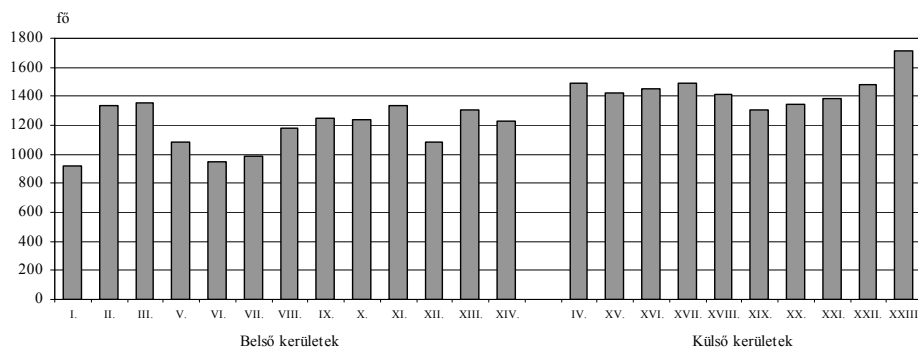
2006 végén az agglomeráció területén 1261 háziorvos és 462 házi gyermekorvos praktizált, háromnegyedük a fővárosban. Az övezetben egyedül Remeteszőlősen nem működött helyben háziorvosi szolgálat, a település lakóinak egészségügyi alapellátását Nagykovácsi község orvosai biztosítják.

Egy háziorvosra és házi gyermekorvosra az agglomeráció egészében 1423 lakos jutott, azonban az orvosok átlagos leterheltsége a fővárosban és az övezetben lényegesen eltér: Budapesten a mutató értéke 1293, míg az övezetben ennél 545-tel több.

Budapest belső kerületeiben általában kisebb az orvosok leterheltsége, mint a külső kerületekben. A belvároshoz tartozó I., VI. és VII. kerületben az egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma nem éri el az ezret.

13. ábra

Az egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakos kerületenként, 2006

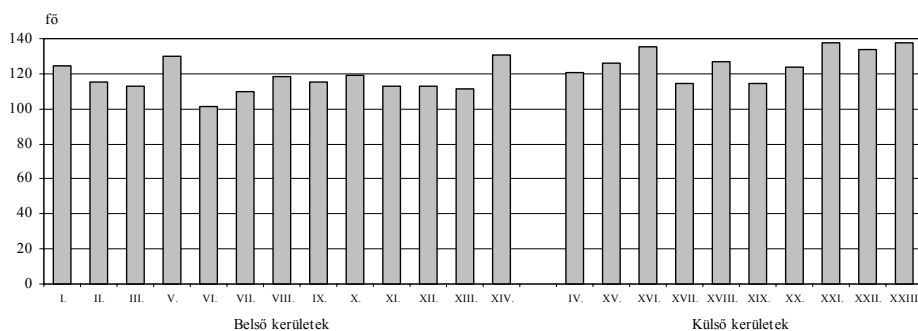

Az orvos–lakos arány az övezeten belül a községekben a kedvezőtlenebb. A települések közül a kis lélekszámú Kisorosziban, Pilisszentlászlón, Pusztázámoren és Csomádon a legkisebb a mutató értéke: ezeken a településeken az egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma 900–1200 fő között szóródott, ugyanakkor Pilisborosjenőn, Nagytarcsán, Leányfalun és Sződön a háziorvosoknak átlagosan több mint 3000 lakos egészségügyi ellátásáról kellett gondoskodniuk.

A kilencvenes évek elejétől jelentősen csökkent a bölcsődei férőhelyek száma. 2006 végén a budapesti agglomerációban 9670 férőhely állt rendelkezésre 11 600 beíratott gyermek részére. A férőhely-kihasználtság Budapesten kedvezőbb volt, mint az övezet településein átlagosan. A főváros egyes kerületeiben a száz férőhelyre jutó beíratott gyermekek száma 102 és 138 között szóródott. Általában a külső kerületek bölcsődéi zsúfoltabbak az átlagosnál, azonban a belső városrészhez tartozó V. és XIV. kerületben is 10-zel több gyermeket íratnak be a fővárosi átlaghoz viszonyítva.

14. ábra

A száz bölcsődei férőhelyre jutó beíratott gyermek kerületenként, 2006

Az övezetben nem minden településen működik bölcsőde: 6 város és 48 község nem működtet ilyen intézményt.

A koruknál, egészségi állapotuknál vagy szociális helyzetüknél fogva önmagukról gondoskodni nem tudók ellátásának több formája lehetséges. A rászorultaknak saját otthonukban biztosítanak szociális étkeztetést, illetve házi segítségnyújtást, ezenkívül a tartós vagy átmeneti elhelyezést nyújtó intézményekben történhet az ápolásuk, gondozásuk és rehabilitációjuk. A nappali ellátást nyújtó intézmények napközbeni tartózkodásra, étkezésre adnak lehetőséget.

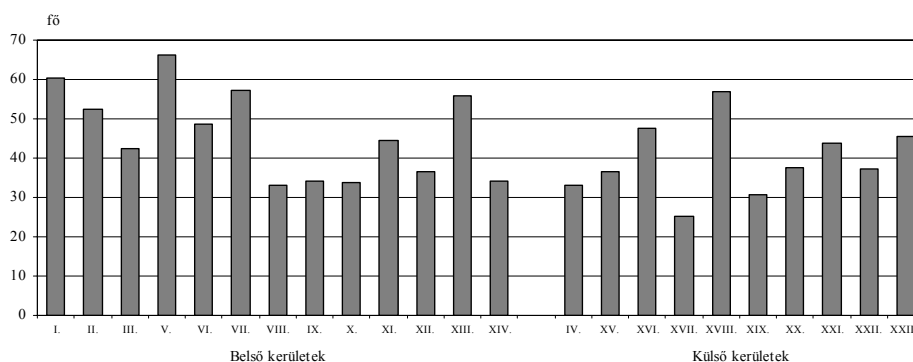
A saját otthonukban igénybe vehető ellátás lehet kizárólag étkeztetés, csak házi segítségnyújtás, illetve mindkét ellátási forma egyidejűleg.

Az agglomerációban 2006 végén kizárólag étkeztetésben 15 700 fő, csak házi segítségnyújtásban 3770 fő, mindkét ellátási formában 3070 fő részesült. Az ellátottak 80%-a fővárosi lakos volt, s ez meghaladta a budapesti népesség agglomeráción belüli arányát. Mind Budapesten, mind az agglomerációs övezetben az esetek héttizedében kizárólag szociális étkeztetést kértek.

Az alapellátás e formáit a főváros kerületeiben jelentősen eltérő arányban vették igénybe. A két szélső értéket az V. és a XVII. kerület képviseli, ahol ezer 60 éves és idősebb lakos közül 66-an, illetve 25-en vették igénybe az étkeztetést, illetve a házi segítségnyújtást.

15. ábra

Az ezer 60 éves és idősebb lakosra jutó szociális étkeztetésben és házi segítségnyújtásban részesülők száma kerületenként, 2006

A szociális alapszolgáltatás e formái az övezet valamennyi városában igénybe vehetők, azonban 14 községben sem étkeztetésben, sem házi segítségnyújtásban nem részesül a lakosság.

2006 végén az agglomeráció lakosai közül mintegy 18 ezren vették igénybe az átmeneti vagy a tartós bentlakásos intézményekben történő elhelyezést, többségük, közel héttizedük Budapesten él. Budapesten 164, az övezetben 108 ilyen jellegű intézmény működik. Az agglomerációs övezet településeinek négytizede, 33 település nem rendelkezik átmeneti vagy tartós bentlakásos intézménnyel. A legtöbb, 625 férőhely Gyömrőn működik, itt 2006 végén 566 gondozottat láttak el. Jelentős számú, 476 férőhely tartanak fenn Érden, 374-et Pilisvörösváron, továbbá 200–300 férőhely működik Órbottyánban, Piliscsabán, Leányfalun, Dunakeszin, Sződligeten, Gödön és Gödöllőn is.

Napközbeni ellátást nyújtanak az idősek, a fogyatékosok, a pszichiátriai betegek és a szenvedélybetegek nappali intézményei. Az agglomerációban 8600 személyről gondoskodnak nappali ellátás formájában, többségükről, több mint 80%-ukról idősek nappali intézményeiben.

10. táblázat

Nappali ellátást nyújtó szociális intézmények, 2006

Megnevezés	Idősek			Fogyatékosok			Pszichiátriai betegek		
	nappali intézménye								
	száma	működő férőhely	ellátott	száma	működő férőhely	ellátott	száma	működő férőhely	ellátott
Budapest	106	6 190	6 210	25	613	564	6	245	346
Agglomerációs övezet	36	1 144	982	10	214	210	1	20	20
Ebből: város	23	729	667	8	144	140	1	20	20
község	13	415	315	2	70	70	–	–	–
Agglomeráció összesen	142	7 334	7 192	35	827	774	7	265	366

A hajléktalanokról népkonyhákban és nappali melegedőkben gondoskodnak. 2006 végén Budapesten 9 népkonyhát működtettek, ezenkívül egy település, Gödöllő látta el meleg étellel a rászorulókat. A két településen együttesen naponta átlagosan közel 1640 adag ételt osztottak ki.

Budapesten 30, Érden, Százhalombattán, Üllőn és Vácott egy-egy hajléktalanok nappali ellátására alkalmas egység működött. Ezeket a férőhelyeket naponta átlagosan összesen 3900 hajléktalan személy vette igénybe.

Kulcsszavak: agglomeráció, Budapest, népesség, népmozgalom, gazdasági aktivitás, jövedelmek, lakásépítés, közösségi ellátórendszerek.

Resume

This analysis is an abstract of volume 14 – published in 2007 – in the series “Information on Budapest agglomeration” launched in 1986 by HCSO, providing a snapshot of the socio-economic situation of the agglomeration based on the most up-to-date available data. The paper describes demographic processes observed since the last population census, the situation of job-seekers, data on income, and the main components of public services.